

การศึกษาภาพอนาคตแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่เพื่อการพัฒนานวัตกรรมเชิงสังคม (Social Innovation) ในพื้นที่จังหวัดชัยนาท*

อัครณ วงศ์ปรีดี**

ธัชเฉลิม สุทธิพงษ์ประชา***

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) เพื่อศึกษาและระบุปัจจัยและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ ในระยะ 10 ปีข้างหน้า ในมิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสะท้อนภาพความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม อุตสาหกรรม สิ่งแวดล้อม ความเป็นอยู่และวิถีชีวิต 2) จัดทำภาพอนาคตแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่เพื่อการพัฒนาวัตกรรมเชิงสังคมของจังหวัดชัยนาท ในอีก 10 ปีข้างหน้า รวมทั้งกำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานการพัฒนาวัตกรรมที่สอดคล้องกับภาพอนาคต และ 3) เพื่อสร้างความตระหนักกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้เห็นถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และมีเครื่องมือในการจัดทำภาพอนาคต โดยเริ่มต้นจากการจับสัญญาณ ภาวะคุกคาม และโอกาสของ จ.ชัยนาท ตามด้วยการวิเคราะห์รากเหง้าของปรากฏการณ์ทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของ จ.ชัยนาท และการกำหนดฉากทัศน์อนาคต ในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการสนทนากลุ่ม เพื่อจัดทำฉากทัศน์อนาคต เมื่อได้ข้อมูลแล้วผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการมองอนาคต 4 เครื่องมือคือ 1) การกวาดจับสัญญาณด้วยเทคนิค STEEP 2) การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิค CLA 3) การจัดทำแผนที่สมมุติฐานแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ จ.ชัยนาท ด้วยเทคนิค Morphological Analysis และ 4) การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการสร้างฉากทัศน์อนาคต

ผลการศึกษาพบว่า จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิค CLA พบว่าแม้ จ.ชัยนาท จะมีวิสัยทัศน์และประเด็นยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาจังหวัดที่รอบคอบ รัดกุม แต่ยังประสบปัญหาในการขับเคลื่อนแผนสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง ทำให้ภาคเกษตรกรรมที่จังหวัดมุ่งหวังให้เป็นเกษตรอินทรีย์และเกษตรปลอดภัยยังคงต่ำกว่าค่าเป้าหมายพอสมควร นอกจากนี้ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็มีแนวโน้มคงที่เนื่องจากไม่มีแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ กอปรกับจำนวนประชากรวัยผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงมีแนวโน้มสูงขึ้นทำให้การเข้าถึงทรัพยากร โอกาส และโครงสร้างพื้นฐานบริการสาธารณะ เช่น การศึกษา สาธารณสุข เป็นต้น มีอย่างจำกัด ทั้งนี้พบว่า กระบวนทัศน์ของบุคลากรภาครัฐในพื้นที่ จ.ชัยนาท เป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนา กล่าวคือ มองความยากจนเป็นเรื่องของประชาชนผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ และประชาชนผู้มีภาวะพึ่งพิง แต่ไม่ให้ความสำคัญกับข้อมูลสถิติทางด้านเศรษฐกิจ โดยมองว่า

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการการศึกษาภาพอนาคตแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่เพื่อการพัฒนาวัตกรรมเชิงสังคม (Social Innovation) ในพื้นที่จังหวัดชัยนาท ที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน)

** คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

อีเมล: achakorn1@nida.ac.th

*** วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อีเมล: tatcsu@staff.tu.ac.th

วันที่รับบทความ: 3 ตุลาคม 2566 วันที่แก้ไขบทความล่าสุด: 4 ธันวาคม 2566 วันที่อนุมัติการตีพิมพ์: 26 ธันวาคม 2566

เป็น “ภาวะ” ในการปฏิบัติหน้าที่ทั้งที่จริงแล้ว ข้อมูลคือเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ยังมีวัฒนธรรมยึดติดกับระเบียบต่าง ๆ ทางราชการมากเกินไป โดยไม่พิจารณาบริบทของพื้นที่ทำให้เกิดแนวคิดแบบ Shrink/Stagnation Mindset

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลทีวิเคราะห์ในขั้นแรกด้วยเทคนิค STEEP และ CLA พบว่ารูปแบบแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ จ.ชัยนาท ในระยะเวลา 10-20 ปีข้างหน้า มีจำนวน 4 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและสังคมแบบเฉียบ รูปแบบที่ 2 ผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อร้ายแรงและสภาวะโลกร้อน รูปแบบที่ 3 การเกษตรเชิงพาณิชย์ และรูปแบบที่ 4 การใช้ทรัพยากรอย่างไม่เต็มศักยภาพ

จากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ จ.ชัยนาท 4 รูปแบบพบว่า ฉากทัศน์อนาคตที่เป็นไปได้ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาด้วยเทคนิค Organizational Scenario Method มีดังนี้ 1) ฉากทัศน์ “ปกติเก่า” 2) ฉากทัศน์ “ดีที่สุด” 3) ฉากทัศน์ “แย่ที่สุด” และ 4) ฉากทัศน์ “ผิดปกติ”

จากผลการศึกษาและประเด็นเชิงนโยบายที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์เป้าหมายเชิงกลยุทธ์และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการพัฒนานวัตกรรมเชิงสังคมในพื้นที่ จ.ชัยนาท ในลักษณะ “พิมพ์เขียว” ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนคือ 1) เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการพัฒนานวัตกรรมเชิงสังคมในพื้นที่ จ.ชัยนาท ในระยะ 10-20 ปี ซึ่งประกอบด้วย 5 เป้าหมายคือ (1) ผลผลิตต่อไร่ของพืชเศรษฐกิจหลักเพิ่มขึ้น 2-3 เท่า (2) มูลค่าผลผลิตทางการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 50 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (3) หนี้สินครัวเรือนภาคเกษตรโดยเฉลี่ยลดลงร้อยละ 50 (4) เกษตรกรในพื้นที่ จ.ชัยนาท ทุกคนเข้าถึงและสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี 5G และ (5) จ.ชัยนาท มีพื้นที่ต้นแบบนวัตกรรมทางการเกษตรที่ใหญ่ที่สุดในภาคกลางตอนล่าง 2) ข้อเสนอเชิงกลยุทธ์ของผู้วิจัย ประกอบด้วย 3 ส่วนหลักคือ กลยุทธ์หลัก กลยุทธ์เสริมทัพ และกลยุทธ์สนับสนุน

คำสำคัญ: การศึกษาภาพอนาคต การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ การพัฒนานวัตกรรมเชิงสังคม

A Study of Future Trends in Spatial Change for Innovation Development Social Innovation in Chainat Province

Achakorn Wongpreedee*

Tatchalerm Sudhipongpracha**

Abstract

The purpose of this research is to study 1) to study and identify factors and trends Major changes that will affect the area in the next 10 years in various dimensions related to as well as reflecting the changes that will occur in the area Both in terms of economy, society, industry, environment, living and way of life. 2) Prepare future trends, spatial changes for social innovation development of Chainat Province in the next 10 years, including setting policies and action plans. innovation development in line with future vision; and 3) to raise awareness among stakeholders on the importance of preparing for future changes. In this research, the researcher used a qualitative research method. and have the tools to create a future picture Starting from capturing signals, threats, and opportunities in Chainat Province, followed by analyzing the roots of social and economic phenomena in Chainat Province, and setting future scenarios in terms of data collection. The researcher collects data from interviews. Workshop and focus group discussion to create a future perspective. After obtaining the data, the researcher analyzed the data by using forward-looking techniques, 4 tools: 1) Horizon Scanning by STEEP technique; 2) Data analysis by STEEP technique. Causal-layered Analysis (CLA), 3) Hypothetical Mapping of Changing Trends in Chai Nat Province Using Morphological Analysis Techniques and 4) Data Analysis Using Future Scenario Building Techniques.

The study found that from data analysis techniques (CLA) found that although Chainat Province had a vision and strategic issues according to the prudent and concise provincial development plan, it still faced difficulties in driving the plan into practice seriously causing the agricultural sector that the province aimed to become an agricultural sector. Organic and safe agriculture are still lower than the target values. In addition, the tourism industry tends to be stable due to the lack of new tourist attractions that can attract tourists to the area. In addition, the number of elderly people who are dependent tends to increase, resulting in limited access to resources, opportunities, and public service infrastructure such as education, public health, etc. Important in development,

* Graduate School of Public Administration, National Institute of Development Administration.

E-mail: achakorn1@nida.ac.th

** College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University.

E-mail: tatcsu@staff.tu.ac.th

Received: October 3, B.E.2566 Revised: December 4, B.E.2566 Accepted: December 26, B.E.2566

that is, poverty is viewed as a matter for underprivileged people, the elderly and dependent people. but do not pay attention to economic statistics, viewing it as a “burden” in performing duties when in fact Information is a tool to drive government policies into concrete implementation. In addition, there is a culture that adheres too much to government regulations. regardless of the context of the area create a concept Shrink/Stagnation Mindset.

The results from the analysis of the data analyzed in the first stage using STEEP and CLA techniques revealed that there were 4 patterns of change trends in the area of Chainat Province over the next 10-20 years. Quiet technology and society Model 2 The impact of the epidemic of serious infectious diseases and global warming Model 3 Commercial agriculture (Commercialized Agriculture) and model 4, the use of resources under their full potential (Continued Resource Under-utilization).

According to four patterns of changing trends in Chai Nat province, it was found that the possible future scenarios considered by the researcher were technically The Organizational Scenario Method is as follows: 1) the “Business as Usual” scenario, 2) the “Best Case” scenario, 3) the “Worst Case” scenario, and 4) the “Abnormal.” (Outlier)”

From the results of the studies and policy issues mentioned above. The researcher has synthesized strategic goals and strategies to drive social innovation development in the area. Chai Nat in the form of a “Blueprint” consisting of 2 parts: 1) Strategic goals of driving social innovation development in the area Chai Nat Province in a period of 10-20 years, which consists of 5 goals, namely (1) the yield per rai of major economic crops increases by 2-3 times (2) the value of agricultural products is 50 percent of the provincial gross product (3) average household debt in the agricultural sector decreased by 50 percent; (4) all farmers in Chainat Province have access to and can take advantage of 5G technology; and (5) Chainat Province has the largest agricultural innovation model area in the central region. Bottom 2) The researcher’s strategic proposal consists of 3 main parts: Core Strategy, Enabling Strategy, and Supporting Strategy.

Keywords: Futuristic study, spatial change, social innovation development

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี และนโยบายภาครัฐในปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อแนวโน้มและทิศทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ การวางแผนรองรับผลกระทบดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการออกแบบเชิงนโยบายที่รัดกุม สอดคล้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง และสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้แก่สมาชิกทุกภาคส่วนในพื้นที่ให้มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Shared Vision) ทั้งนี้ นวัตกรรมเชิงสังคม (Social Innovation) และชุดเครื่องมือศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและภาพอนาคตเชิงพื้นที่ (Social Foresight) จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจน ยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างโอกาสและความเสมอภาคในสังคม โดยเฉพาะการมองอนาคต (Foresight) เป็นเครื่องมือที่ช่วยบ่งชี้สัญญาณการเปลี่ยนแปลง (Change Signal) และความไม่แน่นอน (Uncertainty) เพื่อตรวจจับและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในอนาคตและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ซึ่งมีผลต่อการกำหนดทิศทาง (Direction Setting) ในการวางแผนยุทธศาสตร์ กำหนดทางเลือกเชิงนโยบาย และการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

การมองอนาคต (Foresight) เป็นวิธีการวิเคราะห์ และฉายภาพฉากทัศน์ที่เป็นไปได้มากที่สุด (Possible Scenario) และแนวโน้ม (Trend) ของการเปลี่ยนแปลงโดย Idem และคณะ กล่าวว่า การมองอนาคตคือ กลยุทธ์การวางแผนที่ผสมผสานระหว่างการคาดการณ์ (Forecast) และการบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) ซึ่งมีฐานคติ (Assumption) ว่าการเปลี่ยนแปลงในอนาคตมีมากกว่า 1 รูปแบบ โดยไม่มีรูปแบบที่ตายตัวแน่นอนและไม่สามารถคาดการณ์ได้ทั้งหมด แต่เราสามารถเตรียมการรองรับการเปลี่ยนแปลงและกำหนดอนาคตได้ด้วยการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ที่ผ่านการวิเคราะห์หรือระเบียบวิธีที่ถูกต้อง (Berger et al., 2008) และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder) ทั้งผู้กำหนดนโยบาย ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ และผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบาย เพื่อให้ได้ข้อมูลและมุมมองครบถ้วนทุกมิติ ซึ่งจะช่วยให้องค์กรสามารถกำหนดแผนบริหารจัดการความเสี่ยง แผนบริหารทรัพยากรบุคคล และการคิดค้นนวัตกรรมในรูปแบบต่าง ๆ (Tsoukas & Shepherd, 2004; Ahuja et al., 2005; Rohrbeck, 2012; Rohrbeck & Schwarz, 2013)

การมองอนาคตนั้นประกอบด้วย 2 ขั้นตอนคือ (1) การวิเคราะห์ปัจจัยและสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตรูปแบบต่าง ๆ และ (2) การฉายภาพฉากทัศน์อนาคต (Future Scenario) เพื่อช่วยกำหนดกลยุทธ์และมาตรการรองรับการเปลี่ยนแปลงแต่ละรูปแบบที่อาจเกิดขึ้น ทั้ง 2 ขั้นตอนจะต้องประสานเป็นเนื้อเดียวกัน (Rohrbeck & Schwarz, 2013) โดยอาศัยแนวคิดสหวิทยาการที่บูรณาการสาขาวิชาต่าง ๆ โดย Rohrbeck และ Schwarz (2013) กล่าวว่า มีประเด็นที่ต้องพิจารณา 3 ประเด็นคือ

1. กระบวนการตัดสินใจเชิงบริหาร (Managerial Decision Making) หมายถึง กระบวนการตัดสินใจของผู้บริหารและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Hodgkinson & Clark, 2007) ซึ่ง Chermack และ Nimmon พบว่า การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในกระบวนการมองอนาคตส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการตัดสินใจของผู้บริหาร

2. ความสามารถในการมองอนาคต (Foresight Capacity) การตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ของทุกองค์กรไม่จำเป็นต้องมีความสมเหตุสมผลและตั้งอยู่บนหลักการคิดวิเคราะห์อย่างรอบคอบเสมอไป การพัฒนาความสามารถของผู้บริหารองค์กรและองค์กรในภาพรวมในการมองอนาคตเชิงกลยุทธ์จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา

3. ความสามารถในการทำความเข้าใจถึงนัยและความหมายที่อยู่เบื้องลึก (Sense-making) หมายถึง ความสามารถของบุคคลและองค์กรในการใช้บทเรียนและประสบการณ์ในอดีตเพื่อกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และแนวทางดำเนินงานในอนาคต ซึ่งงานวิจัยทางด้านจิตวิทยา ได้แก่ Szpunar และคณะ และ Sandberg และ Tsoukas ชี้ให้เห็นว่า ความสามารถดังกล่าวจะทำให้บุคคลสามารถพิจารณาและมองอนาคตได้หลากหลายรูปแบบ

บทความนี้เล็งเห็นประโยชน์ของเทคนิคการมองอนาคตในการช่วยฉายภาพอนาคตที่ศัณษีอนาคตเชิงพื้นที่ จึงได้ ดำเนินการศึกษาภาพอนาคตแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่เพื่อการพัฒนานวัตกรรมเชิงสังคม (Social Innovation) ในพื้นที่ จ.ชัยนาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่ จ.ชัยนาท วางแผน รองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อมและนำไปสู่ การกำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานการพัฒนาวัตกรรมในพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาและระบุปัจจัยและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสำคัญ (Mega Trend) ที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ ในระยะ 10 ปีข้างหน้า ในมิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สังคม (Social) เทคโนโลยี (Technological) เศรษฐกิจ (Economical) สิ่งแวดล้อม (Environmental) และนโยบายภาครัฐ (Political) รวมถึงสะท้อนภาพความเปลี่ยนแปลง ที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม อุตสาหกรรม สิ่งแวดล้อม ความเป็นอยู่และวิถีชีวิต
- 2) เพื่อศึกษาและจัดทำภาพอนาคตแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่เพื่อการพัฒนาวัตกรรมเชิงสังคม (Social Foresight) ของ จ.ชัยนาท ในอีก 10 ปีข้างหน้า รวมทั้งกำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานการพัฒนา นวัตกรรมที่สอดคล้องกับภาพอนาคต
- 3) เพื่อสร้างความตระหนักกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้เห็นถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

โครงการศึกษาภาพอนาคตแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่เพื่อการพัฒนาวัตกรรมเชิงสังคม (Social Innovation) ในพื้นที่ จ.ชัยนาท ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลักคือ

- 1) ขั้นตอน Pre-foresight (Pre-foresight Stage) มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบระเบียบวิธี (Methodology) การจัดทำภาพอนาคตของ จ.ชัยนาท โดยอาศัยกระบวนการวิธีที่หลากหลายและเหมาะสมตามหลักวิชาการประกอบการ อย่างน้อย 3 วิธี เพื่อให้เกิดการนำข้อมูลที่หลากหลาย สร้างสรรค์ และเชื่อถือได้
- 2) ขั้นตอน Foresight (Foresight Stage) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและจัดทำภาพอนาคตแนวโน้ม การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่เพื่อการพัฒนาวัตกรรมเชิงสังคม (Social Innovation) ของ จ.ชัยนาทภายใต้กรอบระยะเวลา 10 ปี

2.1) ศึกษา รวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับพื้นที่จังหวัด เพื่อสะท้อนปัญหาประเด็นสำคัญและแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับบริบทเชิงพื้นที่ โดยอาศัยเครื่องมือการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงอย่างการตรวจสอบหาสัญญาณการเปลี่ยนแปลง (Horizon Scanning) หรือการวิเคราะห์แนวโน้ม (Trend Analysis) เป็นต้น

2.2) ระบุปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญ (Driving Force) ของพื้นที่ โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกในมุมมองต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ภายใน 5-10 ปีข้างหน้า และสังเคราะห์ปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ และนำเสนอประเด็นและหัวข้อสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ในอนาคต

2.3) ออกแบบแนวทางการรวบรวมข้อมูลและเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับประเด็นโจทย์/หัวข้อ (Theme/Issue) สำคัญ โดยดำเนินการกับผู้เชี่ยวชาญจำนวนไม่น้อยกว่า 10 คน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนไม่น้อยกว่า 30 คน ทั้งจากภาครัฐ ภาคการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาชน และจัดประชุมระดมความคิดเห็นและเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วม (Participatory Process) เพื่อพัฒนา ออกแบบ และจัดทำภาพอนาคตแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ของ จ.ชัยนาท หลังจากนั้นวิเคราะห์ ประมวลสรุปผล และนำมาพัฒนาภาพอนาคตหรือฉากทัศน์ที่พึงประสงค์ของพื้นที่

3) ขั้นตอน Post-foresight (Post-foresight Stage) ประกอบด้วย (1) ออกแบบและจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่สอดคล้องกับภาพอนาคตที่พึงประสงค์ร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเปรียบเทียบกับกลยุทธ์การพัฒนาพื้นที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และบูรณาการเชื่อมโยงเข้ากับแผนพัฒนาจังหวัด และ/หรือแผนพัฒนากลุ่มจังหวัด (2) กำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Goal) และพัฒนาข้อเสนอแนะและแนวทางการดำเนินงานในการผลักดันการพัฒนานวัตกรรมเพื่อสังคม (Social Innovation) ในพื้นที่ จ.ชัยนาท

เครื่องมือในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยออกแบบเครื่องมือในการจัดทำภาพอนาคต จ.ชัยนาท โดยเริ่มต้นจากการจับสัญญาณภาวะคุกคามและโอกาสของ จ.ชัยนาท ตามด้วยการวิเคราะห์รากเหง้าของปรากฏการณ์ทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของ จ.ชัยนาท และการกำหนดฉากทัศน์อนาคต (Future Scenario) โดยมีรายละเอียดคือ

1) เครื่องมือการจับสัญญาณ (Horizon Scanning) เพื่อใช้วิเคราะห์ประเด็นสำคัญและแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ จ.ชัยนาท ตลอดจนปัจจัยขับเคลื่อน (Driving Force) ที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ในอนาคต (อย่างน้อย 5-10 ปีข้างหน้า) โดยวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ เอกสารทางราชการและบทความทางวิชาการ รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรรม และสังคม ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ จ.ชัยนาท โดยมีผลที่คาดหวังคือ ได้ทราบแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ (Trend) ในภาพรวม

2) เครื่องมือการวิเคราะห์รากเหง้าปรากฏการณ์ทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ (Root Cause Analysis) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุ (Contributing Factor) และปัจจัยซ่อนเร้น (Underlying Factor) ของปรากฏการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจภายในพื้นที่ จ.ชัยนาท ด้วยข้อมูลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) กับผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่ จ.ชัยนาท โดยใช้วิธีการวิเคราะห์สาเหตุหลายช่วงชั้น (Causal-layered Analysis: CLA) ของ Inayat Ullah และ Song ซึ่งแบ่งปรากฏการณ์เป็น 4 ช่วงชั้น คือ (1) ข้อเท็จจริง (Litany)

คือประเด็นปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง หรือทัศนคติของสาธารณชนที่ปรากฏเป็นกระแสทางสังคม (2) สาเหตุ (Cause) คือข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุ (Underlying Factor) ของข้อเท็จจริง (Litany) (3) กระบวนทัศน์ (Worldview) คือกระบวนทัศน์ ค่านิยม และวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยซ่อนเร้น (Underlying Factor) ของสาเหตุ (Cause) และ (4) อุปลักษณ์ (Metaphor) คือมโนภาพหรือมโนทัศน์ที่ในการทำความเข้าใจข้อเท็จจริงสาเหตุ และกระบวนทัศน์ ด้วยสิ่งอื่น เช่น รูปภาพ วลี ประโยค เป็นต้น

3) เครื่องมือการวิเคราะห์และสร้างฉากทัศน์อนาคต (Future Scenario) โดยนำข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือการจับสัญญาณและการวิเคราะห์รากเหง้าปรากฏการณ์ทางด้านสังคมและเศรษฐกิจมาพัฒนาออกแบบ และจัดทำภาพอนาคตแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ จ.ชัยนาท และนำไปสู่การกำหนดฉากทัศน์ที่พึงประสงค์ของพื้นที่ อนึ่ง การวิเคราะห์และสร้างฉากทัศน์อนาคตกระทำได้หลายวิธี ได้แก่ วิธีวิเคราะห์ฉากทัศน์ต้นแบบของ Dator และวิธีวิเคราะห์ฉากทัศน์แบบ 2 ตัวแปรของ Galtung สำหรับในการศึกษานี้ ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสร้างฉากทัศน์องค์การ (Organizational Scenario Method) ของ Schwartz (1996) เนื่องจากสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายและเหมาะสมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่จะเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อระดมความคิดเห็นต่อฉากทัศน์ที่พึงประสงค์ของพื้นที่ จ.ชัยนาท

โดยวิธีการนี้แบ่งฉากทัศน์เป็น 4 ประเภทคือ (1) กรณีที่ดีที่สุด (Best Case) หมายถึง ฉากทัศน์ในกรณีที่ดีที่สุดหรืออนาคตพึงประสงค์ (Desirable Future) (2) กรณีที่แย่ที่สุด (Worst Case) หมายถึง สถานการณ์ที่ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่แย่ที่สุด เช่น ภาครัฐล้มละลาย วิกฤติเศรษฐกิจ เป็นต้น (3) กรณีผิดปกติ (Outlier) หมายถึง สถานการณ์ที่เกิดความปั่นป่วน (Disruption) หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหัน และ (4) กรณี “ปกติเก่า” (Business as Usual) หมายถึง สถานการณ์ที่ทุกอย่างเป็นไปตามปกติหรือไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นหรือแย่ลง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ประชากร วิธีคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักและจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักประชากรในการศึกษานี้ ประกอบด้วย ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนภาคเอกชน ตัวแทนภาคประชาสังคม และนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาเมือง เทคโนโลยีการเกษตร และการวางแผนยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ จ.ชัยนาท โดยมีวิธีคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นวิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ผู้ให้ข้อมูลหลักในการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อวิเคราะห์รากเหง้าของปัญหาเชิงพื้นที่ จ.ชัยนาท จำนวน 19 คน

2) ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ จำนวน 15 คน ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีคัดเลือก 2 วิธีคือ (1) คัดเลือกจากผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ จ.ชัยนาท ที่เสนอโดยสำนักงานจังหวัดชัยนาท และ (2) คัดเลือกจากผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ในระดับประเทศที่สามารถให้ความเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมภายนอกพื้นที่ จ.ชัยนาท จำนวน 8 คน

3) ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อจัดทำฉากทัศน์อนาคต จำนวน 25 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มตัวแทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ จ.ชัยนาท จำนวน 8 คน กลุ่มตัวแทนภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ จ.ชัยนาท จำนวน 8 คน และกลุ่มตัวแทนเกษตรกรในพื้นที่ จ.ชัยนาท จำนวน 9 คน

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษานี้ 3 ชุดซึ่งเป็นไปตามเครื่องมือการจัดทำภาพอนาคตที่กล่าวมาแล้ว ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) ชุดคำถามสำหรับการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อวิเคราะห์รากเหง้าของปัญหาเชิงพื้นที่ จ.ชัยนาท
- 2) ชุดคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ จ.ชัยนาท
- 3) ชุดคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มเพื่อจัดทำฉากทัศน์อนาคต (Scenario Building)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis) เป็นส่วนใหญ่ โดยที่ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล และนำผลการวิเคราะห์นั้นมาสรุปและเรียบเรียงเนื้อหาใหม่ เนื่องจากข้อมูลสำหรับโครงการนี้มาจากเครื่องมือในการจัดทำภาพอนาคตและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกันทำให้แนวทางการวิเคราะห์มีความแตกต่างกันด้วย มีรายละเอียดดังนี้

- 1) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิค CLA ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้เทคนิค CLA
- 2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการจับสัญญาณ (Horizon Scanning) ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูล 2 วิธีคือ เทคนิค STEEP และเทคนิค Morphological Analysis มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยใช้เทคนิค STEEP ซึ่งโดยทั่วไปประกอบด้วย มิติสังคม (Society) มิติเทคโนโลยี (Technology) มิติเศรษฐกิจ (Economy) มิติสิ่งแวดล้อม (Environment) และมิติทางการเมือง (Politics) ทั้งนี้ เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลสอดคล้องกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ จ.ชัยนาท ผู้วิจัยจึงปรับปรุงบางมิติของเทคนิค STEEP คือ (1) มิติทางสังคมเปลี่ยนเป็น “สถานที่ตั้งเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Location)” (2) มิติเทคโนโลยีเปลี่ยนเป็น “การท่องเที่ยว (Tourism)” (3) มิติสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนเป็น “ทรัพยากรธรรมชาติ (Environmental Resource)” (4) มิติการเมืองเปลี่ยนเป็น “ประชากร (Population)” ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยผสมผสานระหว่างการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (ร้อยละ แนวโน้ม และค่าเฉลี่ย) ที่ได้จากเอกสารทางราชการและงานวิจัย ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยใช้เทคนิค Morphological Analysis ของ Godet (2011) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เทคนิค Morphological Analysis เป็นตัวแบบที่พัฒนาขึ้นเพื่อวิเคราะห์ปัญหาด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี ที่เป็น “ปัญหาพหุ (Wicked Problem)” โดยพิจารณาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะเป็นเส้นตรงสามารถคาดการณ์ได้ (Linear Changes) รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เป็นความปั่นป่วน (Disruption) การเปลี่ยนแปลงที่มีพลวัตไม่สามารถคาดการณ์ด้วยตัวแบบเส้นตรง (Non-linear Change) และสมมุติฐานเชิงปทัสฐาน (Normative Hypothesis) เช่น ค่านิยม อุดมการณ์ แรงบันดาลใจ เป็นต้น (Ritchey, 2011) ซึ่งทำให้ได้สมมุติฐานการเปลี่ยนแปลง (Hypotheses of Change) จำนวนมากที่สามารถนำมาวิเคราะห์จัดหมวดหมู่เป็น “ตัวแปร (Variable)” “ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Factor of Change)” หรือ “องค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลง (Component of Change)” ในรูปแบบแผนผัง (Diagram) หรือแผนที่สมมุติฐาน (Hypothesis Map) สำหรับการจัด

ทำฉากทัศน์ (Scenario Building)

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิค STEEP ในขั้นตอนที่ 1 ทำให้ได้องค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลง 5 กลุ่ม ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น หลังจากนั้น ในขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ จ.ชัยนาท ภายใน 10-20 ปีข้างหน้า จำนวน 2-4 ประเด็น สำหรับแต่ละ มิติของเทคนิค STEEP ซึ่งทำให้ได้ 15 สมมุติฐานสำหรับการจัดทำฉากทัศน์อนาคตในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์และสร้างฉากทัศน์อนาคต (Future Scenario) ผู้วิจัยใช้ เทคนิค Word Cloud ในการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มและได้แสดงความคิดเห็นในรูปแบบคำและกลุ่มคำสำหรับแต่ละฉากทัศน์ เมื่อได้คำและกลุ่มคำที่มีความถี่สูงสุดของแต่ละฉากทัศน์แล้ว ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค CLA และสมมุติฐานทั้ง 15 สมมุติฐานที่ได้จากการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคจับสัญญาณ เพื่อให้ได้ฉากทัศน์อนาคตของพื้นที่ จ.ชัยนาท จำนวน 4 ฉากทัศน์ตามเทคนิค Organizational Scenario Method ของ Schwartz (1996)

ผลการศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิค STEEP

เทคนิค STEEP ที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษานี้เป็นเทคนิคที่ได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ จ.ชัยนาท ซึ่งประกอบด้วย 5 มิติคือ มิติสถานที่ตั้งเชิงยุทธศาสตร์ (S-Strategic Location) มิติการท่องเที่ยว (T-Tourism) มิติเศรษฐกิจ (E-Economy) มิติทรัพยากรธรรมชาติ (E-Environmental Resource) และมิติประชากร (P-Population)

1) มิติสถานที่ตั้งเชิงยุทธศาสตร์ (S-Strategic Location) จังหวัดชัยนาทมีพื้นที่จังหวัดทั้งหมด 2,469,746 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 1,543,591 ไร่ ตั้งอยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบนซึ่งประกอบด้วย 4 จังหวัดคือ อ่างทอง สิงห์บุรี ลพบุรีและชัยนาท มีลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบลุ่มประมาณร้อยละ 99.06 ของพื้นที่ทั้งหมด มีแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีนและแม่น้ำน้อยไหลผ่านพื้นที่จังหวัด และมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ คือ จังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดอุทัยธานีทางทิศเหนือ จังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดสิงห์บุรีทางทิศใต้ จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดสิงห์บุรีทางทิศตะวันออก และจังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดอุทัยธานีทางทิศตะวันตก จังหวัดชัยนาทแบ่งเขต การปกครองออกเป็น 8 อำเภอ 51 ตำบล 505 หมู่บ้าน และมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 60 แห่งคือ องค์การบริหาร ส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 38 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 20 แห่ง

2) มิติการท่องเที่ยว (T-Tourism) จังหวัดชัยนาทมีทุนทางวัฒนธรรมด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และเกษตรกรรม ทั้งนี้ทุนวัฒนธรรมเป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ของมนุษย์ที่พึ่งพิงอยู่กับระบบนิเวศในชุมชนต่าง ๆ รวมทั้งเป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดชัยนาท โดยแต่ละอำเภอมิทุนวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น (Chuenka & Supun, B.E. 2563) ดังนี้ (1) “ส้มโอขาวแตงกวา” อำเภอโนนรรมย์และอำเภอเมืองชัยนาท เป็นผลไม้ที่สร้างชื่อเสียงเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดชัยนาทและได้รับการ ขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของกระทรวงพาณิชย์มีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอขาว

แตงกวาในอำเภอมโนรมย์ที่มีสมาชิก 189 คน (2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น “วิถีตาล” อำเภอสรรคบุรีและอำเภอสรรพยา ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงการอนุรักษ์ตาลโตนด ตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี และกลุ่มทำตาลตำบลโพนางดำตก อำเภอสรรพยา (3) “ตำรายาสมุนไพรหลวงปู่ศุข” อำเภอวัดสิงห์ ตำรายาหลวงปู่ศุขได้รับการประกาศขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปี 2561 (4) “หน่อไม้เขาราวเทียน” อำเภอหันคา มี 2 ชนิด คือ หน่อไม้รวก และหน่อไม้ป่า ชาวบ้านนิยมนำหน่อไม้มาดองปิ้งหรือทำเป็นหน่อไม้อัดถุงซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาการถนอมอาหารอย่างหนึ่ง และ 5) ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ผ้าทอชาติพันธุ์ลาว” อำเภอเนินขามและอำเภอหนองมะโมง ลาวเวียงบ้านเนินขาม อำเภอเนินขาม (ชุมชนชาวลาวอพยพจากนครเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) ย้ายถิ่นฐานมาจากพื้นที่เดิมที่อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ชุมชนลาวเวียงบ้านเนินขาม มีการรวมกลุ่มทอผ้าขึ้นดินจก ฯลฯ

นอกจากนี้ จังหวัดชัยนาทยังมีแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน “วัด นก เชื้อน” ซึ่งประกอบด้วย สถานที่ท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage Tourism) ที่เป็น “แบรนด์ (Brand)” ของจังหวัด จำนวน 5 แห่งคือ วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดมหาธาตุ สวนนกชัยนาท และเขื่อนเจ้าพระยา (Thepta, B.E.2561)

3) มิติเศรษฐกิจ (E-Economy) เมื่อพิจารณาผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อประชากร 1 คน (Gross Provincial Product Per Capita: GPP Per Capita) ระหว่างปี พ.ศ. 2555-2562 พบว่าจังหวัดชัยนาทมีผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อคนเพิ่มขึ้นทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณารายได้ต่อครัวเรือน (Household Income) กลับพบว่า มีแนวโน้มลดลงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 สอดคล้องกับระดับหนี้สินต่อครัวเรือนซึ่งมีทิศทางเพิ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 โดยมีแนวโน้มลดลงในปี พ.ศ. 2562 จากสถิติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความไม่สมดุลของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภายในพื้นที่จังหวัดชัยนาทซึ่งแม้จะมีผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเพิ่มขึ้นทุกปี แต่ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจกลับไม่ได้กระจายไปยังทุกครัวเรือนอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ ครัวเรือนยังมีระดับหนี้สินเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาประเภทหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนพบว่า หนี้สินครัวเรือนที่กู้ยืมเพื่อธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตรมีแนวโน้มลดลงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 ในทางตรงกันข้าม หนี้สินครัวเรือนที่กู้ยืมเพื่อใช้ในการเกษตรและหนี้สินเพื่อใช้สอยภายในครัวเรือนกลับมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของกิตติชัย อุดมศักดิ์ศรี และ วรณวีร์ บุญคุ้ม (B.E. 2561)

ประเด็นที่น่าสนใจสำหรับโครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดชัยนาทคือ พื้นที่ร้อยละ 80.41 เป็นพื้นที่เกษตรกรรม โดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือ ข้าว เมล็ดพันธุ์ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง อ้อยโรงงาน และส้มโอขาว ซึ่งจังหวัดชัยนาทถือเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จากการสำรวจของกรมส่งเสริมการเกษตรและกรมการข้าวพบว่า พันธุ์ข้าวที่เป็นผลผลิตหลักของจังหวัดชัยนาทคือ ข้าวหอมมะลิ รองลงมาคือ ข้าวเจ้า ข้าวหอมมะลิ และข้าวเหนียว ตามลำดับ (Bualek & Jinnarit, B.E. 2563)

4) มิติทรัพยากรธรรมชาติ (E-Environmental Resource) จังหวัดชัยนาทมีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 2 แห่ง คือป่าสงวนแห่งชาติเขาช่องลมและป่าเขาหลัก อำเภอหนองมะโมง และป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาราวเทียน ครอบคลุมพื้นที่อำเภอหันคาและอำเภอเนินขาม นอกจากนี้ กรมป่าไม้ยังได้ส่งมอบพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั้ง 2 แห่งให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ไปดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดชัยนาทได้รับมอบพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมจำนวน 41,354 ไร่ ซึ่งในปัจจุบันได้ดำเนินการออก ส.ป.ก. 4-01 เต็มพื้นที่แล้วและไม่พบการบุกรุกพื้นที่ ส.ป.ก. นอกจากนี้ จังหวัดชัยนาทมีพื้นที่ป่าตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484

ครอบคลุมทุกอำเภอ ยกเว้นอำเภอสรนครบุรี รวมทั้งพื้นที่ป่าชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งโดยกรมป่าไม้ จำนวน 54 หมู่บ้าน 50 โครงการ เนื้อที่ 18,480-2-21 ไร่ ครอบคลุมทุกอำเภอ ยกเว้นอำเภอสรพญา

แหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่จังหวัดชัยนาท ประกอบด้วย 1) แม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งไหลผ่านอำเภอมโนรมย์ อำเภอวัดสิงห์ อำเภอเมืองชัยนาท และอำเภอสรพญา 2) แม่น้ำท่าจีนไหลผ่านอำเภอวัดสิงห์และอำเภอหันคา 3) แม่น้ำน้อยไหลผ่านอำเภอเมืองชัยนาทและอำเภอสรนครบุรี และ 4) บึงและหนองน้ำธรรมชาติมีกระจายทั่วไป จำนวน 720 แห่ง นอกจากนี้ จังหวัดชัยนาทยังมีคลองชลประทานไหลผ่านพื้นที่ต่าง ๆ เช่น คลองอนุศาสนนันท์ คลองมหाराช คลองบรมธาตุ คลองพลเทพ เป็นต้น ซึ่งคลองชลประทานทั้งหมดนี้มีความสำคัญต่อการเกษตรตามพื้นที่ต่าง ๆ โดยในปัจจุบันระบบชลประทานครอบคลุมพื้นที่ 776,208 ไร่ คิดเป็นประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่การเกษตรของจังหวัดชัยนาท หรือครอบคลุมทุกอำเภอยกเว้นอำเภอหนองมะโมงและอำเภอเนินขามซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

5) มิติประชากร (P-Population) จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติในระหว่างปี พ.ศ. 2553-2562 จังหวัดชัยนาทมีประชากรในวัยแรงงานคิดเป็นสัดส่วนมากกว่าประชากรสูงอายุและประชากรวัยเด็กซึ่งแม้ว่าจำนวนประชากรในวัยแรงงานและวัยเด็กจะมีแนวโน้มลดลงเล็กน้อยในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา แต่ถือว่าจังหวัดชัยนาทมีสัดส่วนประชากรในวัยแรงงานต่อประชากรสูงวัยที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ทำให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันทางด้านตลาดแรงงาน โดยจากการสนทนากลุ่มกับผู้แทนส่วนราชการในจังหวัดชัยนาท ผู้แทนสภาหอการค้าจังหวัดและผู้แทนสภาอุตสาหกรรมจังหวัดพบว่า สภาพการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่รุนแรงและปัญหาค่าครองชีพในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลทำให้ประชากรวัยหนุ่มสาวที่มีรกรากในเขตพื้นที่จังหวัดชัยนาท อพยพกลับมาประกอบอาชีพในพื้นที่ โดยเฉพาะอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นภาคส่วนสำคัญของโครงสร้างเศรษฐกิจจังหวัดชัยนาท

อย่างไรก็ตาม แม้จังหวัดชัยนาทจะยังไม่พบปัญหาขาดแคลนประชากรในวัยแรงงาน แต่งานวิจัยของพวงทิพย์ หนูเจริญและคณะ (B.E. 2554) พบว่าจำนวนประชากรสูงวัยในพื้นที่จังหวัดชัยนาทจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะเวลา 10-20 ปีข้างหน้า หากยังไม่มีกลไกการเตรียมความพร้อมประชากรในวัยแรงงานในปัจจุบันเพื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพในอนาคต กลุ่มประชากรสูงวัยก็จะกลายเป็นภาระทางสังคมและเศรษฐกิจ ในทางกลับกัน หากทุกภาคส่วนในพื้นที่จังหวัดชัยนาทสามารถออกแบบระบบนิเวศที่เอื้อต่อการเตรียมความพร้อมประชากรสูงวัยสูงอายุ และมีกลไกส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมที่เหมาะสมกับประชากรสูงวัยก็จะทำให้จังหวัดชัยนาทมีความน่าสนใจและยังสามารถรองรับประชากรสูงวัยจากต่างพื้นที่ได้ด้วย

จากข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปข้อสรุปเชิงพื้นที่ของ จ.ชัยนาท ตามเทคนิค STEEP ที่ผู้วิจัยได้ประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบทของการศึกษานี้ ได้ดังนี้ (1) พื้นที่ จ.ชัยนาท มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะกับการทำการเกษตรเป็นหลัก โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแหล่งน้ำหลักทางธรรมชาติ สำหรับเส้นทางคมนาคมทางบกคือ ทางหลวงสายเอเชียซึ่งพาดผ่านทางด้านทิศตะวันออกของจังหวัด (S) (2) ในด้านการท่องเที่ยว พื้นที่ จ.ชัยนาท เน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นหลัก (“วัด นกเขื่อน”) แต่ข้อมูลสถิติชี้ให้เห็นว่า แม้จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี แต่ระยะเวลานานนักใน จ.ชัยนาท มีแนวโน้มลดลงทุกปี และนักท่องเที่ยวมีระดับค่าใช้จ่ายคงที่ (T) (3) พื้นที่ส่วนใหญ่ของ จ.ชัยนาท (ร้อยละ 80) เป็นพื้นที่เกษตรกรรมซึ่งมีพืชเศรษฐกิจหลัก คือข้าว แต่กลับพบว่า สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่มาจากสินค้าทางการเกษตรคิดเป็นเพียงร้อยละ 19-23 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดทั้งหมด (E) (4) ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ

จ.ชัยนาท มีพื้นที่ชลประทานประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่แต่กลับพบปัญหาการขาดแคลนน้ำเนื่องจากปัญหาในการบริหารจัดการน้ำและผลกระทบจากสภาวะโลกร้อน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิค Causal-Layered Analysis (CLA)

การวิเคราะห์สาเหตุหลายช่วงชั้น (Causal-Layered Analysis: CLA) แบ่งปรากฏการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมเป็น 4 ช่วงชั้นคือ 1) ข้อเท็จจริง (Litany) 2) สาเหตุ (Cause) 3) กระบวนทัศน์ (Worldview) และ 4) อุปลักษณ์ (Metaphor) ในการศึกษาครั้งนี้ ข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้ในการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค CLA มาจากการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับหัวหน้าส่วนราชการ จ.ชัยนาท ตัวแทนภาคธุรกิจเอกชนและตัวแทนภาคประชาสังคม

1) ข้อเท็จจริง (Litany) พบว่า (1) แม้ จ.ชัยนาท จะมีวิสัยทัศน์และประเด็นยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาจังหวัดที่รอบคอบรัดกุม แต่ยังประสบปัญหาในการขับเคลื่อนแผนสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังทำให้ภาคเกษตรกรรมที่จังหวัดมุ่งหวังให้เป็นเกษตรอินทรีย์และเกษตรปลอดภัยยังต่ำกว่าค่าเป้าหมายพอสมควร นอกจากนี้ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก็มีแนวโน้มคงที่เนื่องจากไม่มีแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ (2) จากข้อมูลแผนที่ความยากจน (TP Map) จ.ชัยนาท มีสัดส่วนคนยากจนสูง แต่ในจุดนี้อาจเป็นผลมาจากระบบฐานข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์และความคลาดเคลื่อนในการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด (3) การเข้าถึงทรัพยากร โอกาส และโครงสร้างพื้นฐานบริการสาธารณะ เช่น การศึกษาสาธารณสุข เป็นต้น (4) จ.ชัยนาท ขาดแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่และนักท่องเที่ยวคุณภาพที่มีกำลังซื้อสูง (5) แนวโน้มการทำปศุสัตว์ (ฟาร์มสุกรและแพะ) เพิ่มขึ้นในพื้นที่ จ.ชัยนาท เนื่องจากจังหวัดข้างเคียงประสบปัญหาเกี่ยวกับเรื่องผังเมือง ทำให้ต้องมาขยายธุรกิจปศุสัตว์ที่ จ.ชัยนาท ซึ่งยังไม่มีปัญหาเรื่องผังเมือง และ (6) จำนวนประชากรวัยผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงมีแนวโน้มสูงขึ้น

2) สาเหตุ (Cause) พบว่า (1) การหลั่งไหลของประชากรวัยแรงงานสู่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลทำให้ขาดประชากรวัยแรงงานในพื้นที่ จ.ชัยนาท (2) จ.ชัยนาท ไม่ใช่ฐานเสียงของพรรคการเมืองหรือนักการเมืองดังเช่นจังหวัดอื่น ทำให้ไม่สามารถดึงงบประมาณเพื่อพัฒนาจังหวัดได้อย่างรวดเร็ว (3) คนรุ่นใหม่ใน จ.ชัยนาท ยังไม่มีวิสัยทัศน์และศักยภาพเพียงพอในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่ (ความคิดเห็นของหัวหน้าส่วนราชการ) (4) ประชาชนชาวชัยนาทที่ประสบความสำเร็จทางด้านธุรกิจมีจำนวนมาก แต่เป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จนอกพื้นที่ และ (5) จ.ชัยนาท ยังขาดกระบวนการส่งเสริมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนให้เป็นจุดขายที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่

3) กระบวนทัศน์ (Worldview) พบว่า (1) กระบวนทัศน์และทัศนคติต่อความยากจน โดยมองความยากจนเป็นเรื่องของประชาชนผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ และประชาชนผู้มีภาวะพึ่งพิง (“คนที่ขาดปัจจัย 4 ผู้ป่วยติดเตียงและประชากรผู้สูงอายุ ซึ่งที่จริงแล้วเราก็มีมาก”) แต่ไม่ให้ความสำคัญกับข้อมูลสถิติทางด้านเศรษฐกิจ โดยมองว่าเป็น “ภาระ” ในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งที่จริงแล้วข้อมูลคือ เครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม (2) ตัวแทนภาครัฐยังยึดติดกับยุทธศาสตร์ชาติ กฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ ในการพัฒนาเชิงพื้นที่โดยมองยุทธศาสตร์ชาติเฉพาะในมิติเชิงกฎหมาย แต่ไม่พิจารณาว่า แท้ที่จริงแล้วยุทธศาสตร์ชาติมีขอบเขตที่กว้างและในหลายประเด็นยังไม่ปรากฏแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน (3) “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ประชาชนในพื้นที่ จ.ชัยนาท มีหนี้สินในระดับต่ำ (ขัดแย้งกับข้อมูลที่ปรากฏในฐานข้อมูลของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) และมีระดับความสุขที่ค่อนข้างสูง (4) ทฤษฎีคำสาปทรัพยากร (Resource Curse Theory) “แม้ชัยนาทจะมีทรัพยากรน้ำและพื้นที่ทางการเกษตร แต่ยังเป็นจังหวัดยากจน” (5) แผนพัฒนาจังหวัด ตัวชี้วัด และการขับเคลื่อนแผนสู่การปฏิบัติยังมีช่องว่างในระดับสูงทำให้จังหวัดไม่สามารถขับเคลื่อนแผนได้ทุกประเด็นยุทธศาสตร์ (6) แนวคิดแบบ Shrink/Stagnation Mindset ยกตัวอย่างเช่น “ขอพัฒนาในแบบชัยนาท อย่าเปลี่ยนเรา เพราะเราไม่ได้ยากได้อะไรที่ผิดบริบท

และตัวตน “ไม่ต้องพัฒนาเปลี่ยนเราแบบพลิกฟ้า” และ “ไม่ยากเปลี่ยนแปลงวิถีเดิม เราอยากได้ความยั่งยืนของวิถีแบบเดิมเป็นจุดขาย” และ (7) ยึดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ต้องพึ่งพาอาศัยพื้นที่และจังหวัดอื่น ยกตัวอย่างเช่น จ.ชัยนาท ควรพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรแปรรูปเพื่อส่งให้แก่ภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดข้างเคียง

4) อุปลักษณ์ (Metaphor) พบว่า จ.ชัยนาทเป็น (1) “เมืองทางผ่าน” (2) “การพัฒนาในแบบฉบับของเรา” (3) “ความสุขตามอัตภาพ” (4) “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” และ (5) “Slow Life”

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิค Morphological Analysis

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อเทคนิค Morphological Analysis เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อวิเคราะห์ปัญหาด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีที่เป็น “ปัญหาพหุศ (Wicked Problem)” โดยพิจารณาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะเป็นเส้นตรงสามารถคาดการณ์ได้ (Linear Changes) รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เป็นความปั่นป่วน (Disruption) การเปลี่ยนแปลงที่มีพลวัตไม่สามารถคาดการณ์ด้วยตัวแบบเส้นตรง (Non-linear Change) และสมมุติฐานเชิงปทัสถาน (Normative Hypothesis) เช่น ค่านิยม อุดมการณ์ แรงบันดาลใจ เป็นต้น (Ritchey, 2011) ซึ่งทำให้ได้สมมุติฐานการเปลี่ยนแปลง (Hypotheses of Change) จำนวนมากที่สามารถนำมาวิเคราะห์จัดหมวดหมู่เป็น “ตัวแปร (Variable)” “ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Factor of Change)” หรือ “องค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลง (Component of Change)” ในรูปแบบแผนผัง (Diagram) หรือแผนที่สมมุติฐาน (Hypothesis Map) สำหรับการจัดทำฉากทัศน์ (Scenario Building)

อนึ่ง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลง (Component of Change) 5 กลุ่ม จากเทคนิค STEEP คือ 1) มิตีสถานที่ตั้งเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Location) 2) มิตินักท่องเที่ยว (Tourism) 3) มิตีเศรษฐกิจ (Economy) 4) มิตินทรัพยากรธรรมชาติ (Environmental Resource) และ 5) มิตินประชากร (Population) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ได้มาซึ่งสมมุติฐานว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ จ.ชัยนาท ภายใน 10-20 ปีข้างหน้า ซึ่งผู้วิจัยสามารถสกัดสมมุติฐานได้ 2-4 ประเด็นสำหรับแต่ละมิติ ซึ่งทำให้ได้ 15 สมมุติฐาน มีรายละเอียดดังนี้

มิตีสถานที่ตั้งเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Location)

จ.ชัยนาท จะยังคงเป็น “เมืองทางผ่าน” ที่ล้อมรอบด้วยจังหวัดใหญ่ (จ.นครสวรรค์) ทำให้เกิดภาวะพึ่งพิงจังหวัดอื่นในทางด้านการคมนาคมขนส่ง อุตสาหกรรม และเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ภายใน 10-20 ปีข้างหน้า ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าระบบโลจิสติกส์จะมีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว ซึ่งหาก จ.ชัยนาท สามารถพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างเหมาะสมก็จะสามารถแปลงความเสียเปรียบเชิงยุทธศาสตร์ (Comparative Disadvantage) กลายเป็นความได้เปรียบเชิงยุทธศาสตร์ (Comparative Advantage)

มิตินักท่องเที่ยว (Tourism)

ในอนาคต 10-20 ปีข้างหน้า หากไม่ได้รับการพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ จ.ชัยนาท (“วัด นก เขื่อน”) จะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบดั้งเดิมที่ไม่มีความแปลกใหม่และไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพและมีกำลังซื้อสูงได้ และภายใน 10-20 ปีข้างหน้า กลุ่มนักท่องเที่ยวคนรุ่นใหม่จะมีความเป็น Niche (ตลาดเฉพาะ) มากขึ้นและจะแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีความบริสุทธิ์ เป็นเอกลักษณ์ และน่าสนใจ

มิติเศรษฐกิจ (Economy)

กลุ่มนักธุรกิจ/เกษตรกรรุ่นใหม่จะเริ่มประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการค้าขายและการทำเกษตรมากขึ้นภายใน 10-20 ปีข้างหน้า อย่างไรก็ตาม ภาคเกษตรกรรมโดยส่วนใหญ่จะยังคงเน้นการเกษตรที่ไม่ใช้เทคโนโลยีสูงมากและเน้นการใช้สารเคมีเป็นหลัก กล่าวคือมีความเป็นเกษตรแบบดั้งเดิม ที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ได้อย่างเต็มที่

เนื่องจากกลไกภาครัฐอ่อนแอ กลุ่มทุนใหญ่ในภาคเกษตรกรรมของประเทศจะคืบคลานเข้ามาครอบงำภาคเกษตรกรรมของ จ.ชัยนาท ทำให้เกิดการทำการเกษตรแปลงใหญ่และเกษตรพันธสัญญามากขึ้น จนทำให้เกษตรกรรมแบบดั้งเดิมที่เป็นการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในครัวเรือนและชุมชนหายไปโดยสิ้นเชิงภายใน 10-20 ปีข้างหน้า เช่นเดียวกับปศุสัตว์จะกลายเป็นกิจกรรมหลักของภาคเกษตรในพื้นที่ จ.ชัยนาท ภายใน 10-20 ปีข้างหน้า ซึ่งเป็นแนวโน้มเดียวกันกับจังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลางตอนล่าง

มิติทรัพยากรธรรมชาติ (Environmental Resource)

ภายในระยะเวลาไม่เกิน 5-10 ปีข้างหน้า จ.ชัยนาท จะเผชิญกับภัยแล้งซ้ำซากหรือวิกฤตน้ำท่วมที่ทำลายพื้นที่เกษตรกรรม ที่อยู่อาศัย และพื้นที่อุตสาหกรรมของจังหวัด แม้ว่าระบบชลประทานครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัด แต่เนื่องจากไม่สามารถใช้เทคโนโลยีข้อมูล (Data Technology) ในการบริหารจัดการน้ำอย่างเหมาะสม ทำให้ระบบชลประทาน (ระบบคลองส่งน้ำ แม่น้ำสายรอง) มีน้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการของภาคการเกษตรอุตสาหกรรม และการอุปโภคบริโภคของประชาชน แต่เนื่องจากกลไกภาครัฐอ่อนแอและภาคธุรกิจเอกชนที่ยังไม่พัฒนาไม่เต็มที่ ทำให้ทุกภาคส่วนยังไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ไม่เต็มที่ เช่น ทรัพยากรน้ำ ที่ดินและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นต้น

มิติประชากร (Population)

ภายใน 10-20 ปีข้างหน้า เกษตรกรรุ่นใหม่และนักธุรกิจรุ่นใหม่จะให้ความสนใจเรื่องการทำเกษตรมากขึ้นแต่ในรูปแบบที่แตกต่างจากรุ่นพ่อแม่ จะเกิดการอพยพย้ายถิ่นกลับ (Reverse Migration) ของประชากรวัยแรงงานจากกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เนื่องจากวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโคโรนาไวรัส 2019 (COVID-19) และการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามพบว่า ปัญหาหนี้สินครัวเรือนจะยังคงเป็นปัญหาหลักของพื้นที่ โดยเฉพาะสำหรับเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของ จ.ชัยนาท นอกจากนี้ จ.ชัยนาท ยังต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านทักษะความรู้ของประชากรวัยแรงงานเนื่องจากความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

โดยสรุปจากสมมุติฐานการเปลี่ยนแปลงทั้ง 15 สมมุติฐานพบว่า มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง 4 รูปแบบคือ

รูปแบบที่ 1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและสังคมแบบเงียบ (Silent Technological/Social Transformation) ที่ไม่ได้เกิดจากการแทรกแซง/สนับสนุนโดยตรงของภาครัฐ แต่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติของโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทในวิถีชีวิตของผู้คน ได้แก่ วิวัฒนาการของระบบโลจิสติกส์ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีของเกษตรกรและนักธุรกิจรุ่นใหม่

รูปแบบที่ 2 ผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อร้ายแรงและสภาวะโลกร้อน (Effects of the Pandemic and Global Warming) ยกตัวอย่างเช่น การอพยพย้ายถิ่นกลับ (Reverse Migration) ของประชากรวัยแรงงานจากกรุงเทพมหานครและปริมณฑล การเผชิญกับปัญหาล้างล้างน้ำท่วมและภัยน้ำท่วม เป็นต้น

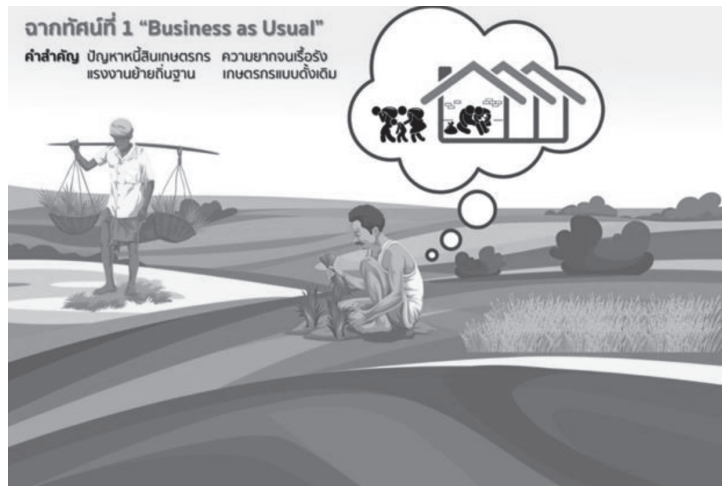
รูปแบบที่ 3 การเกษตรเชิงพาณิชย์ (Commercialized Agriculture) หมายถึง ปรากฏการณ์ที่กลุ่มทุนใหญ่เข้ามาครอบงำภาคเกษตรกรรมของจังหวัด โดยเฉพาะภาคปศุสัตว์ ซึ่งทำให้เกิดการทำเกษตรแปลงใหญ่และเกษตรแบบพันธสัญญาที่ท้ายที่สุดทำให้เกษตรกรสูญเสียวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและมีปัญหาหนี้สินมากขึ้น

รูปแบบที่ 4 การใช้ทรัพยากรอย่างไม่เต็มศักยภาพ (Continued Resource Underutilization) กล่าวคือ เนื่องจากกลไกภาครัฐที่อ่อนแอและภาคธุรกิจเอกชนที่ยังไม่พัฒนาเต็มที่ ทำให้ยังไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ เช่น ทรัพยากรน้ำ พันธุ์พืชและสัตว์ เป็นต้น โดยเฉพาะทรัพยากรบุคคลที่เป็นทุนมนุษย์ยังขาดทักษะและความรู้ที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพในยุคดิจิทัล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์และสร้างฉากทัศน์อนาคต

ผู้วิจัยใช้เทคนิค Word Cloud ในการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มและได้แสดงความคิดเห็นในรูปแบบคำและกลุ่มคำสำหรับแต่ละฉากทัศน์ เมื่อได้คำและกลุ่มคำที่มีความถี่สูงสุดของแต่ละฉากทัศน์แล้ว ผู้วิจัยจึงนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค CLA และสมมุติฐานทั้ง 15 สมมุติฐานที่ได้จากการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคจับสัญญาณ จนได้ฉากทัศน์อนาคตของพื้นที่ จ.ชัยนาท จำนวน 4 ฉากทัศน์ตามเทคนิค Organizational Scenario Method ของ Schwartz (1996) ดังนี้

1) ฉากทัศน์ “ปกติเก่า (Business as Usual)” ในกรณีที่กลไกการทำงานของภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาสังคมยังคงเป็นดังเช่นในปัจจุบัน ภายใน 10-20 ปีข้างหน้า กิจกรรมในภาคเกษตรจะยังคงเป็นการเกษตรแบบดั้งเดิมที่ใช้เทคโนโลยีที่ไม่สูงมากนัก ทำให้ประชาชนในภาคการเกษตรประสบปัญหาความยากจนเรื้อรังและหนี้สินครัวเรือน ทั้งนี้ เมื่อโอกาสทางเศรษฐกิจมีอยู่อย่างจำกัดทำให้ประชากรในวัยแรงงาน นักธุรกิจ และเกษตรกรรุ่นใหม่อพยพย้ายถิ่นออกนอกพื้นที่

ภาพที่ 1. ฉากทัศน์ “ปกติเก่า (Business as Usual)”

2) ฉากทัศน์ “ดีที่สุด (Best Case)” คือในกรณีที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางด้านสังคมเศรษฐกิจ และเทคโนโลยีด้านการเกษตรถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคการเกษตรที่เกษตรกรรายย่อยสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้โดยสะดวก ด้วยลักษณะของพื้นที่ จ.ชัยนาท และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอย่างมากมายย่อมจะดึงดูดประชากรวัยแรงงานที่เป็นนักธุรกิจรุ่นใหม่และเกษตรกรรุ่นใหม่อพยพย้ายถิ่นกลับมาในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดรูปแบบเกษตรกรรมแบบใหม่ เช่น เกษตรอัจฉริยะ เกษตรแม่นยำ และเกษตรปลอดภัย เป็นต้น เมื่อประชากรมีโอกาสในการทำธุรกิจและเกิดรายได้เพิ่มขึ้นอย่างยั่งยืนย่อมทำให้คุณภาพชีวิตของประชากรทุกช่วงวัยดีขึ้นตามลำดับ

ภาพที่ 2. ฉากทัศน์ “ดีที่สุด (Best Case)”

3) ฉากทัศน์ “แย่มากที่สุด (Worst Case)” สำหรับในกรณีแย่มากที่สุด ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มโดยส่วนใหญ่ มีข้อกังวลเกี่ยวกับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ทำให้สภาพความเป็นเมืองของ จ.ชัยนาท ซึ่งโดยปกติก็มีความเจริญสงบอยู่แล้ว กลายเป็น “เมืองร้าง” เกิดภาวะข้าวยากหามกแพงเนื่องจากไม่สามารถประกอบกิจกรรมทางการค้าและการลงทุนได้ตามปกติ นอกจากนี้ ยังเกิดการอพยพย้ายถิ่นแบบถาวร ทั้งแรงงานจากพื้นที่อื่น อพยพย้ายถิ่นออกนอกพื้นที่ จ.ชัยนาท และแรงงานที่ประสบปัญหาว่างงานจากพื้นที่อื่นอพยพเข้ามาอาศัยใน จ.ชัยนาท ก่อให้เกิดความยากจนอย่างสลับซับซ้อนซึ่งทั้งหมดนี้ หากทุกภาคส่วนในพื้นที่ จ.ชัยนาท ไม่ร่วมกันออกแบบภาพอนาคตที่ชัดเจนและพลิกโฉมวิธีการทำงานเพื่อให้บรรลุตามภาพอนาคต ก็จะทำให้ จ.ชัยนาท ไม่มีโอกาสพัฒนาจนหลุดพ้นกับดักความยากจนหรือฟื้นตัวกลับไปสู่จุดเดิมก่อนวิกฤติการณ์ COVID-19

ภาพที่ 3. ฉากทัศน์ “แย่มากที่สุด (Worst Case)”

4) ฉากทัศน์ “ผิดปกติ (Outlier)” แท้ที่จริงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 เคยเป็นกรณีความผิดปกติ (Outlier) หรือความปั่นป่วน (Disruption) ที่เราต่างคาดไม่ถึง แต่ในปัจจุบันเนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคติดต่อร้ายแรงได้เกิดขึ้นแล้ว จึงกลายเป็นฉากทัศน์ที่แย่มากที่สุดสำหรับพื้นที่ จ.ชัยนาท อย่างไรก็ตาม ยังมีความปั่นป่วน (Disruption) อีกปรากฏการณ์ที่ได้ส่งสัญญาณคุกคามวิถีชีวิตและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประชาชนใน จ.ชัยนาท แล้ว คือ สภาวะโลกร้อน (Global Warming) ซึ่งทำให้สภาพภูมิอากาศเกิดความผันผวนอย่างรุนแรง โดยเฉพาะภัยแล้งและภัยน้ำท่วมที่เกิดขึ้นซ้ำซากในพื้นที่เกษตรกรรมของ จ.ชัยนาท

ภาพที่ 4. ฉากทัศน์ “ผิดปกติ (Outlier)”

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางการพัฒนา

ข้อสังเกตเกี่ยวกับบริบทเชิงพื้นที่ของ จ.ชัยนาท จากผลการศึกษาจากการวิเคราะห์ฉากทัศน์อนาคตดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งประกอบด้วย ฉากทัศน์ปกติเก่า (Business as Usual) ฉากทัศน์ที่ดีที่สุด (Best Case) ฉากทัศน์ที่แย่ที่สุด (Worst Case) และฉากทัศน์ผิดปกติ (Outlier) ผู้วิจัยมีข้อสังเกตเกี่ยวกับบริบทเชิงพื้นที่ของ จ.ชัยนาท ดังนี้

1) พื้นที่ จ.ชัยนาท มีต้นทุนเชิงเกษตรกรรมที่ดี กล่าวคือ เป็นพื้นที่เกษตรกรรมครอบคลุมเกือบทั้งพื้นที่ รวมทั้งมีโครงสร้างพื้นฐานระบบชลประทานที่โดดเด่น แต่ยังไม่สามารถดึงศักยภาพและต้นทุนเชิงเกษตรกรรมมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ ทำให้สูญเสียโอกาสในการพัฒนาต่อยอดภาคเกษตรกรรมทำให้พื้นที่ประสบปัญหา “กับดักความยากจน (Poverty Trap)” ซึ่งแม้ส่วนราชการในพื้นที่ จ.ชัยนาท จะได้ให้คำชี้แจงว่า สัดส่วนคนยากจนที่สูงของพื้นที่ จ.ชัยนาท เป็นผลสืบเนื่องจากปัญหาข้อมูลสถิติด้านประชากรที่ทำให้สัดส่วนคนยากจนสูงกว่าความเป็นจริง แต่จากผลการศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางด้านรายได้ภาวะหนี้สินครัวเรือน ผลผลิตทางการเกษตร และข้อมูลรายได้จากนักท่องเที่ยวแล้วพบว่า ปัญหาการพัฒนาของพื้นที่ จ.ชัยนาท มีรูปแบบคล้ายกับประเทศที่ติด “กับดักรายได้ปานกลาง (Middle-income Trap)” กล่าวคือ สามารถรักษาระดับรายได้ต่อประชากรและผลิตภัณฑ์มวลรวมของพื้นที่ได้คงที่ แต่ไม่สามารถระดมสรรพกำลังและบริหารจัดการทรัพยากรจนก่อให้เกิดมูลค่าใหม่ทางเศรษฐกิจที่ทำให้ขนาดของเศรษฐกิจสามารถขยายตัวได้อย่างเต็มที่และมีความยั่งยืน

2) เนื่องจากบริบทเชิงภูมิศาสตร์ของ จ.ชัยนาท ที่มีสภาพเป็น “เมืองทางผ่าน” ถูกล้อมรอบด้วยจังหวัดใหญ่ ทำให้ประชาชนใน จ.ชัยนาท ไม่สามารถเข้าถึงบริการสาธารณะได้อย่างเต็มที่ ยกตัวอย่างเช่น โรงพยาบาลและศูนย์การแพทย์ สถาบันอุดมศึกษา และสถาบันวิจัยที่มีห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น แม้จะไม่ประสบความสำเร็จในการเข้าถึงบริการสาธารณะขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ถนนหนทางสาธารณูปโภค สถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่การที่ จ.ชัยนาท ขาดแคลนบริการสาธารณะขั้นสูงทางด้านการแพทย์ การศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ทำให้ไม่สามารถก้าวพ้น “กับดักความยากจน” ที่จำเป็นต้องอาศัยความรู้และวิทยาการขั้นสูงในการแก้ไข

3) เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างส่วนราชการในพื้นที่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ถือเป็น “กุญแจสำคัญ” ที่จะขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่ สำหรับในพื้นที่ จ.ชัยนาท พบว่า เครือข่ายดังกล่าวในปัจจุบันยังมีความอ่อนแอ ไม่สามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ สำหรับบุคลากรในราชการส่วนภูมิภาคมีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายบ่อยครั้งทำให้เกิดความต่อเนื่องในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์จังหวัด ในขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่สามารถผนึกกำลัง (Synergy) จัดบริการสาธารณะที่ก่อให้เกิดความประหยัดต่อขนาด (Economy of Scale) ได้ในทำนองเดียวกัน การรวมตัวของภาคธุรกิจเอกชนยังไม่ปรากฏชัดเจนจนสามารถเป็นอีกฟันเฟืองในการพัฒนาเชิงพื้นที่เช่นเดียวกับภาคธุรกิจเอกชนในจังหวัดอื่น

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่า มีประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ที่ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่ จ.ชัยนาท และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปประกอบการพิจารณาเพื่อจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่ และการสนับสนุนนวัตกรรมเชิงสังคม ดังนี้

1) การสร้าง “เครื่องหมายบ่งชี้ (Landmark)” และ “อัตลักษณ์ของพื้นที่ (Trademark)” ที่สามารถสะท้อนทรัพยากรหลักของพื้นที่ (เกษตรกรรมและทรัพยากรธรรมชาติ) แทนที่ “วัด เชื้อน นก” โดยผู้วิจัยเห็นว่า พื้นที่ จ.ชัยนาท มีความโดดเด่นทางด้านเกษตรกรรมจึงควรพัฒนาพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งให้เป็น “พื้นที่นวัตกรรมด้านการเกษตร (Agricultural Innovation District)” หรือ “นิคมเกษตรกรรมยุคใหม่” ที่เปิดโอกาสให้มีการทดลองใช้วิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ในการบริหารทรัพยากรทางธรรมชาติโดยเฉพาะทรัพยากรน้ำ และเทคโนโลยีด้านการเกษตร

2) ในปัจจุบัน ส่วนราชการหลายแห่งในพื้นที่ จ.ชัยนาท องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยนาทและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ได้ดำเนินการพัฒนาพื้นที่เขายาย อ.เมือง จ.ชัยนาท เพื่อฟื้นฟูให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติและพื้นที่ทดลองระบบธนาคารน้ำใต้ดิน สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) และส่วนราชการอื่นในกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ควรพิจารณาพัฒนาความร่วมมือกับส่วนราชการและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นใน จ.ชัยนาท เพื่อนำงานวิจัยและนวัตกรรมในระบบฐานข้อมูลของกระทรวงไปถ่ายทอดเพื่อใช้ประโยชน์ในพื้นที่เขายายและให้การสนับสนุนทางด้านวัสดุอุปกรณ์และบุคลากรผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีทางการเกษตรและการบริหารจัดการน้ำใต้ดิน

3) การพัฒนาพื้นที่เขายายให้เป็น “พื้นที่นวัตกรรมด้านการเกษตร” ควรใช้แนวคิด “อุทยานวิทยาศาสตร์ภูมิภาค” แต่ประยุกต์ให้เป็น “พื้นที่อุทยานวิทยาศาสตร์การเกษตร” ที่สนับสนุนเกษตรกรรายย่อยและเกษตรกรรุ่นใหม่ ในด้านการบ่มเพาะวิสาหกิจเริ่มต้น (Incubator) และเงินทุนเริ่มต้นในลักษณะ Venture Capital เพื่อสนับสนุนวิสาหกิจเริ่มต้นทางด้านการเกษตร

4) สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) ควรหารือกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยนาทเพื่อให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยนาทเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ “พื้นที่อุทยานวิทยาศาสตร์การเกษตร” เนื่องจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ที่มีงบประมาณและศักยภาพในการพัฒนาเชิงพื้นที่ กอปรกับเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่และอำนาจตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ในการส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม (มาตรา 17 (9)) และการพาณิชย์ การส่งเสริมการลงทุน และการทำกิจการไม่ว่าจะดำเนินการเองหรือร่วมกับบุคคลอื่นหรือจากสหการ (มาตรา 17 (15)) และยังสามารถจัดตั้งและดูแลตลาดกลางสินค้าทางการเกษตรเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ (มาตรา 17 (17))

เป้าหมายเชิงกลยุทธ์และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการพัฒนานวัตกรรมเชิงสังคมในพื้นที่ จ.ชัยนาท

จากผลการศึกษาและประเด็นเชิงนโยบายที่ได้กล่าวมาข้างต้น คณะที่ปรึกษาได้ดำเนินการสังเคราะห์เป้าหมายเชิงกลยุทธ์และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการพัฒนานวัตกรรมเชิงสังคมในพื้นที่ จ.ชัยนาทในลักษณะ “พิมพ์เขียว (Blueprint)” ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์

เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการพัฒนานวัตกรรมเชิงสังคมในพื้นที่ จ.ชัยนาท ในระยะ 10-20 ปี ควรเป็นเป้าหมายที่ “ชัดเจน โปร่งใส ทำลาย และมุ่งสู่ออนาคต” ซึ่งประกอบด้วย 5 เป้าหมายคือ

- 1) ผลผลิตต่อไร่ของพืชเศรษฐกิจหลักเพิ่มขึ้น 2-3 เท่า
- 2) มูลค่าผลผลิตทางการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 50 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด
- 3) หนี้สินครัวเรือนภาคเกษตรโดยเฉลี่ยลดลงร้อยละ 50
- 4) เกษตรกรในพื้นที่ จ.ชัยนาททุกคนเข้าถึงและสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี 5G
- 5) จ.ชัยนาทมีพื้นที่ต้นแบบนวัตกรรมทางการเกษตรที่ใหญ่ที่สุดในภาคกลางตอนล่าง

หลักดำเนินงาน

ทุกภาคส่วนในพื้นที่ จ.ชัยนาท ควรยึดหลักดำเนินงาน 3 หลักการในการขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อให้เกิดนวัตกรรมเชิงสังคมคือ

- 1) พัฒนาแบบมุ่งเป้าหมาย หมายถึง การพัฒนา “คน” และ “ชุมชน” ในพื้นที่ จ.ชัยนาท ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริงและสามารถปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกได้อย่างแข็งแกร่ง รวมทั้งส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่อย่างครบวงจร โดยไม่ทอดทิ้งเกษตรกรรุ่นดั้งเดิม เพื่อยกระดับสินค้าทางการเกษตรของพื้นที่ จ.ชัยนาท
- 2) ส่งเสริมเชิงรุก หมายถึง พัฒนาและส่งเสริมช่องทางการเข้าถึงเทคโนโลยีที่จำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนและการประกอบอาชีพในยุคดิจิทัล เช่น เทคโนโลยี 5G และวิทยาการข้อมูล เป็นต้น ตลอดจนปรับปรุงแนวทางการสื่อสารภาพลักษณ์ของ จ.ชัยนาท จาก “เมืองทางผ่าน” เป็น “เมืองต้นแบบนวัตกรรมทางการเกษตร” และจาก “คนชัยนาทพลัดถิ่น” เป็น “คนชัยนาทคืนถิ่น” และ “คนชัยนาทติดถิ่น”
- 3) สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน หมายถึง เพิ่มบทบาทและพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนจังหวัด ให้เป็นแพลตฟอร์มบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาเชิงพื้นที่ระหว่างหน่วยงานราชการบริหารส่วนกลาง หน่วยงานราชการบริหารส่วนภูมิภาค สถาบันอุดมศึกษา เครือข่ายเกษตรกร และนักธุรกิจรุ่นใหม่

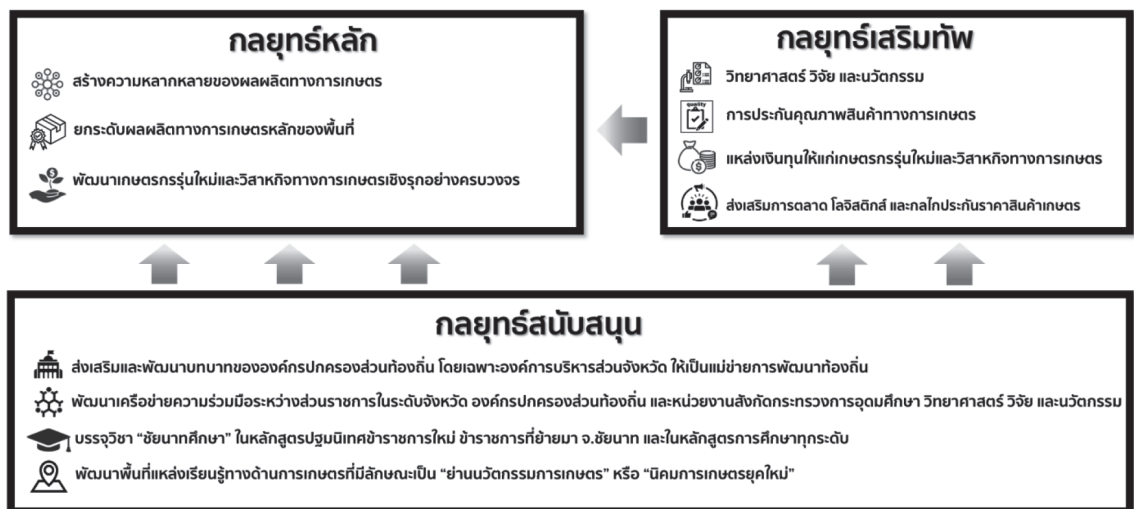
ข้อเสนอเชิงกลยุทธ์

ข้อเสนอเชิงกลยุทธ์ของคณะที่ปรึกษาประกอบด้วย 3 ส่วนหลักคือ กลยุทธ์หลัก (Core Strategy) กลยุทธ์เสริมทัพ (Enabling Strategy) และกลยุทธ์สนับสนุน (Supporting Strategy)

1) กลยุทธ์หลัก (Core Strategy) หมายถึง กลยุทธ์หลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่ จ.ชัยนาท ตามหลักดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ย่อยคือ (1) การสร้างความหลากหลายของผลผลิตทางการเกษตร (2) การยกระดับผลผลิตทางการเกษตร และ (3) การพัฒนาเกษตรกรรมใหม่และวิสาหกิจทางการเกษตรด้วยแนวทางเชิงรุกอย่างครบวงจร

2) กลยุทธ์เสริมทัพ (Enabling Strategy) หมายถึง แนวทางและวิธีการส่งเสริมกลยุทธ์หลักโดยเน้นที่วิธีการที่ประยุกต์ใช้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมในการประกันคุณภาพสินค้าทางการเกษตร รวมทั้งจัดหาแหล่งเงินทุนให้แก่เกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อประกอบวิสาหกิจทางการเกษตรเริ่มต้น (Agro-tech Start-ups) และส่งเสริมการตลาด โลจิสติกส์ และกลไกประกันราคาสินค้าทางการเกษตร

3) กลยุทธ์สนับสนุน (Supporting Strategy) หมายถึง กลยุทธ์ทางด้านสังคมเพื่อการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ ได้แก่ การส่งเสริมและพัฒนาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนจังหวัด ให้เป็นแม่ข่ายในการพัฒนาเชิงพื้นที่ การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างส่วนราชการในระดับจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานในสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม และการบรรจุวิชา “ชัยนาทศึกษา” ในหลักสูตรปฐมนิเทศข้าราชการใหม่และข้าราชการที่โอนย้ายมารับราชการในพื้นที่ จ.ชัยนาท และในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ ตลอดจนเร่งรัดการพัฒนาพื้นที่แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรที่มีลักษณะเป็น “ย่านนวัตกรรมทางการเกษตร” หรือ “นิคมการเกษตรยุคใหม่”

ภาพที่ 5. แผนที่กลยุทธ์ตามพิมพ์เขียวการขับเคลื่อนการพัฒนานวัตกรรมเชิงสังคมในพื้นที่ จ.ชัยนาท

References

- Ahuja, G., Coff, R. W., & Lee, P. M. (2005). Managerial foresight and attempted rent appropriation: Insider trading on knowledge of imminent breakthroughs. *Strategy Management*, 26(9), 791-808.
- Bualek, P., & Jinnarit, S. (B.E.2563). The development of knowledge, technology and management of rice marketing in Chai Nat province. *Journal of Chandrakasemsarn*, 26(2), 211-229.
- Chuenka, R., & Supun, J. (B.E.2563). Traditional knowledge in Chai Nat province for sustainable tourism promotion. *Inthaninthaksin Journal*, 15(1), 137-161.
- Godet, M. (2011). *Strategic foresight: For Corporate and Regional Development*. UNESCO.
- Hodgkinson, G. P., & Clarke, I. (2007). Exploring the cognitive significance of organizational strategizing: a dual-process framework and research agenda. *Human Relations*, 60, 243-255.
- Noojarean, P., Nakrit, S., Poomkaew, Y., & Buatchum, N. (B.E.2554). The pattern for role promotion of the elders in the community development, Chainat province. *Journal of Yanasangvorn Research Institute Mahamakut Buddhist University*, 2(2), 61-67.
- Ritchey, T. (2011). *Wicked Problems – Social Messes*. Springer: Verlag Berlin Heidelberg.
- Rohrbeck, R. (2012). Exploring value creation from corporate-foresight activities. *Futures*, 44, 440-452.
- Rohrbeck, R., & Schwarz, J. O. (2013). The value contribution of strategic foresight: Insights from an empirical study of large European companies. *Technological Forecasting and Social Change*, 80, 1593-1606.
- Schwartz, P. (1996). *The Art of the Long View*. New York: Doubleday
- Thepta, S. (B.E.2561). Built environment development and value creation of tourist image-based destinations Chainat province. *Journal of International and Thai Tourism*, 14(2), 76-91.
- Tsoukas, H., & Shepherd, J. (2004). Coping with the future: developing organizational foresightfulness - introduction. *Futures*, 36, 137-144.
- Udomsaksri, K., & Boonkoun, W. (B.E.2561). The development of strategy for creative city of rice farming to strengthen farmers communities in Chai Nat province. *Silpakorn Education Research Journal*, 10(2), 211-221.